

ULUSLARARASI TİCARET VE FİNANSMAN BÖLÜMÜ BİLGİ NOTLARI-4

30/06/2024

NO: 2024/3

SINIRDA KARBON DÜZENLEMESİ (KARBON VERGİSİ) -1

Shoaib Ahmed Khan

Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
3. Sınıf Öğrencisi

Dr. Hasibe Aysan

OSTİM Teknik Üniversitesi
Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
Bölüm Başkanı

Özet

Sınırdaki Karbon düzenlemesi (SKD) fosil yakıtların kullanımını sonucu dışarı atılan karbondioksit miktarına bağlı olarak yükümlülük belirlenmesi sürecidir. SKD esasen bir vergidir ve pratikte karbon vergisi olarak da bilinmektedir. SKD ile hedeflenen, fosil yakıtları daha pahalı hale getirerek atmosferdeki karbondioksit artışının durdurulmasıdır. Bunun amaç yolunda, ticari işletmelerin ve son kullanıcıların, enerji tüketimini azaltması, daha temiz yakıtlara yönelmesi veya güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir enerjilere ekstra yatırımlar yapması beklenmektedir. Karbon vergisi her zaman tüketicilere uygulanmayacaktır. Ancak oluşan maliyet, şirketlerin veya çiftçilerin vergi borcuna ödenen kredinin bir parçası olacak ve çoğunlukla üreticiler tarafından karşılanacaktır. SKD, bağlamsal olarak değişimle birlikte, benzin, kalorifer yakıtı ve elektrik kullanımından alınan ekstra ücret olacaktır.

Karbon vergisi, fosil yakıt tüketimi sonucu oluşan ve atmosfere salınan karbon dioksit (CO₂) emisyonlarının miktarına uygulanan bir ücrettir. Uluslararası ticaret açısından SKD'nin önemi bu vergi türü ile ilintili olan ve yeni kurgulanan Emisyon Ticaret Sistemleri (ETS) kavramıdır. ETS, sınırlama ve diğer ticaret yapma sistemleri ile işletmelere verilen karbon salınım haklarının alım satım işlemlerinin yapılabildiği ticaret sistemidir. Ayrıca ithalat ve ihracat işlemi yapan işletmelerin tamamı, ticaretini yaptıkları ürünlerin ve ilişkili oldukları ülkelerin SKD ve ETS yapısını tanımak durumundadır.

1- Amaç ve Mekanizma:

Karbon vergilendirme tedbirlerinin ve Emisyon Ticaret Sistemlerinin (ETS) temel amacı, emisyon azaltımı yoluyla iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmeye çalışmaktır. Karbon salınımı nedeniyle atmosferde meydana gelen değişimler ve akabinde oluşan iklim değişiklikleri, fosil yakıt üretiminin istikrarsızlaştırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle yetkili kurumlar, şirketlerin fosil yakıt salınımını kontrol altına alma yoluna gitmişlerdir. Çünkü zaman içinde fosil yakıtları yakmanın maliyeti daha yüksek olduğundan şirketlerin daha doğrusu üreticilerin çevreyi daha az kirletmesi beklenmektedir. Temel amaç, fosilleri yakıtları, temiz alternatiflerle değiştirme veya toplam kullanılan enerjiyi azaltma motivasyonu yaratmaktır. Buna bağlı olarak toplam emisyon üst sınırı sabit tutulacak olup, şirketlere çeşitli kriterlere

göre CO2 yayma hakkı tanınacaktır. Belirlenecek olan salınım izin sayısı, tıpkı diğer fiyat belirleyicileri gibi arz ve talep arasındaki denge ya da bir pazara girebilmek için öngörülen sınırlamalar şeklinde belirlenecektir. Her durumda SKD ve karbon vergisindeki temel amaç, temiz enerjiyi ekonomik açıdan en üst seviyeye taşıma ve sonuçta sera gazı emisyonlarını azaltma şeklinde ifade edilebilir.

2- Beklenen Etki:

Karbon vergisi kullanarak enerji kullanımındaki değişim kontrol edilebilir hale getirilmek istenmektedir. Tüketiciler ve işletmeler için genel enerji tüketimini azaltmak ve daha az enerji kullanmak hedeflenmektedir. Sonuçta, enerjiye ayrılan fonların azalması, artan fonlar ile farklı yatırımlar yapılmasına olanak sağlayacaktır. Örneğin, daha iyi yalıtım veya ekipman kullanarak verimlilik çözümleri oluşturma gibi kalkınma hedefli yatırımlar öncelenebilir. Ayrıca, bu vergi ile, kömürden ziyade doğal gazın kullanımını teşvik edildiğinden, temiz yakıt alanında yeni bir üretim alanı oluşturulması mümkün olacaktır. Sonuçta, güneş ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji türlerinin araştırılmasına ve kullanılmasına katkıda bulunacak yeni yatırımlar da enerji talebinin değişmesi ile ortaya çıkması beklenen en önemli etkilerdendir. Beklenen amaç ve etkilere ulaşılabilmesi için tarafların ve etki alanındaki tüm aktörlerin bazı temel tanımları bilmelerinde yarar olacaktır. Bir sonraki bölüm bazı temel kavramları tanımlamaktadır.

3- Temel Tanımlar:

Karbon Dioksit (CO2): Fosil yakıtların yakılması sonucu ortaya çıkan kimyasal bir gazdır.

Fosil Yakıtlar: Yerkabuğunda bulunan kömür, ham petrol gibi yakıtlardır. Bu yakıtlar tükenme riskine sahiptir.

Sera Gazı (GHG): Atmosferdeki ısıyı hapsederek gezegenin çökmesine neden olan gazlar. (Yenilenemeyen enerji kaynaklarının bir kategorisi olan gaz)

Emisyonlar: Bir gazın veya başka bir maddenin atmosfere salınması.

Vergi Oranı: Yayılan birim CO2 başına vergi miktarı.

4- Karbon Vergilendirmesine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Karbon vergilendirmesi bağlamsal düzenlemeler veya ilgili mevzuat ile, spesifik olarak uygulanan bir politika aracıdır. Düzenleme bireysel ülkelerin kendi karbon vergisi yasalarını oluşturduğu ulusal düzeyde olabilir. Ya da ülkeler, Commonwealth Sekreterliği gibi kuruluşların sunduğu model yasaları takip edebilirler. Model Yasalar ülkelere karbon vergisi programlarını tasarlama için bir çerçeve sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca ülkeler arasında imzalanan uluslararası anlaşmalar da -örneğin Paris Anlaşması gibi- iklimle mücadeleye yönelik küresel bir çaba ile değişimi başlatmayı ve ülkeleri karbon fiyatlandırma mekanizmalarını uygulamaya teşvik etmektedir.

Düzenlemelerde dikkat edilmesi gereken bazı zorluklar ve hususlar vardır. İlk olarak, vergiyi ödemekten sorumlu olacak kişinin belirlenmesinin zorunlu olması yani vergi mükellefi kritik bir öneme sahiptir. Yakıt üreticisi, endüstriyel yayıcılar veya tüketiciler bu anlamda vergi mükellefi olabilirler. Bir diğer önemli faktör ise vergi oranıdır. Bu faktör genellikle yalnızca bir ton CO2 salınımının fiyatlandırılması olarak belirlenir. Emisyonların azaltılmasını daha da teşvik etmek için vergi oranı da yavaş yavaş artabilir. Muafiyetler, belirli sektörler ve belli koşulların sağlanması halinde, ayrımcı bir temelde verilmelidir. Örneğin, temel endüstriler veya halihazırda emisyon ticaretinin katılımcıları olan endüstriler, öncelikli olabilir. Son fakat bir o kadar da önemli faktör ise, tüm düzenlemenin başarısını ve rotasını belirleyecek olan şeffaflık kavramıdır. Yani, karbon vergisinin nerede, hangi yatırımlarda kullanılacağını belirlemesi ve kamuoyu ile paylaşılması, halkın güvenini ve desteğini kazanmayı sağlayacaktır.

5- Karbon Vergisi Uygulanan Ülkelerden Bazı Örnekler

Avrupa: Karbon fiyatlandırmasında öncü olan ve sayıları 27'ye ulaşan AB üye ülkeleri, vergilendirme, uygulama ve yönetmeliklerinde kendi aralarında farklılık gösterebilmektedir.

Kuzey Amerika: Kanada'da ulusal düzeyde ve bazı eyaletlerde karbon vergisi uygulanmaktadır.

Güney Amerika: Kolombiya, Şili ve Arjantin bir dizi karbon fiyatlandırması oluşturmaktadır.

Asya: Çin tarafından başlatılan ulusal karbon emisyonu ticaret planı şu anda dünyanın en büyüğüdür.

Karbon fiyatlandırmasının karbon vergileriyle sınırlı olmadığını bir kez daha belirtmek gerekir. Bazı ülkeler toplam emisyonları tamamlayan ve izin veren Emisyon Ticaret Sistemlerini (ETS) kullanmaktadır. Daha önce tanımlanan ETS ile şirketlerin ticaret yapmalarına izin verme ya da vermeme gündeme gelebilmektedir. AB Emisyon Ticaret Sistemi (AB ETS) bunun en belirgin örneği iken, Paris Anlaşmasına da imza atmayan Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal bir karbon vergisi ya da ETS'i bulunmamaktadır.

6- Karbon Vergisi ile ETS Arasındaki Farklılıklar ve Benzerlikler

Hem karbon vergileri hem de emisyon ticaret sistemleri (ETS), sera gazı emisyonlarını azaltmayı amaçlamaktadır. Öte yandan aralarında bazı farklar bulunmaktadır.

Karbon vergisi, karbondioksit emisyonlarına yapıştırılan etikete benzer bir etkiye sahiptir. Şirketler veya kuruluşlar sadece, saldıkları her birim CO₂ için ücret ödemek zorundadır ve bu kolay bir yönetim sağlar. Mevcut vergi sistemlerinde sıklıkla idari bir araç olarak kullanılmaktadır. Hükümetler açısından avantajı ise sabit miktarda gelir elde ediyor olmalarıdır. Öte handan, tıpkı enerji talebindeki farklılığa ekonomik tepkilerin nasıl olacağını belirsiz olması gibi, ülke gelirleri üzerinde karbon vergisinin gerçek etkisi de belirsiz olabilir. İşletmeler de emisyon yüklerini ele alma konusunda birbirlerine kıyasla farklı esnekliklere sahip olabilirler.

Emisyon Ticaret Sistemleri (ETS) ise karbon vergisinin uygulanmasından biraz daha karmaşıktır. Bu sistemlerde, politika üreticileri sektörde salınabilecek belirli miktarda CO₂ emisyonunu sabitler. Her kurum ve şirket için verilmiş izinlerde belirlenir. Şirketler kendilerine ayrılmış emisyon alanında alım-satım yapabilirler. Burada fiyatı belirleyen, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi arz-talep dengesidir. Şirketler ya azaltma stratejilerine yatırım yaparak emisyonlarını kendi başlarına düşürebilirler veya diğer kuruluşlardan ek izinler satın alabilirler. Bu sayede sistem oyuncularını, emisyon yükünü yönetmede daha fazla özgürlüğe sahip olmaktadır.

Hem karbon vergisinde hem de ETS sistemlerinde ana hedef sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim değişikliğini hafifletmektir. Her ikisi de emisyonları pahalı hale getirerek, kirleticilerin emisyonlarını azaltmaları için ekonomik bir teşvik oluşturur. Her iki sistem de piyasa bazlı bir yaklaşım ile, kirleticilere, emisyonlarını azaltmanın uygun maliyetli yolunu bulmayı salık verir.

Peki, Karbon Vergisi ve ETS Arasında Seçim nasıl yapılır? Bu iki yaklaşım arasındaki seçim, aşağıdakiler de dahil olmak üzere birçok faktöre bağlıdır:

- 1- Politika hedefleri: Ana odak azaltmak mı yoksa istikrarlı hükümet geliri elde etmek mi olacak, öncelikle buna karar verilmesi gerekmektedir.
- 2- İdari kapasite: Karbon vergisinin uygulanması, hemen hemen tüm ülkeler mevcut bir vergi alt yapısına sahip olduğundan, daha kolay olacaktır.
- 3- Siyasi hususlar: Para kazanma planı nedeniyle ETS, bölünme avantajına sahip endüstrilerde faaliyet gösteren şirketler için, CO₂ sorumluluklarını, yönetilebilir emisyon yüklerine dönüştürebilir.

7- Sonuç:

Her ne kadar tüm dünya ve gelecek nesiller için tartışmasız kabul edilmesi gerekli bir önlem adımı gibi görünse de sınırda karbon düzenlemeleri, vergiler ve ETS sistemleri, tüm ülkelerde bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Konuya muhalif olanlar sıklıkla şu noktalarda endişelerini dile getirirler: Tüketiciler, özellikle de düşük gelirli haneler için enerji maliyetlerinin artma riski, Fosil yakıtlara dayalı belirli endüstrilere yönelik potansiyel zarar ve kayıplar ve bazı sektör ve üreticilerin damgalanma-ötekileştirilmesi riski.

Bununla birlikte karbon vergisi ve ilgili kavramların faydalarını göz ardı etmek imkansızdır. Bunlardan en önemlisi enerji harcama ve yatırımlarının, temiz enerjiye ve enerji verimliliğini artırıcı tedbirlere yönelmesi olacaktır. Yeni vergi yürürlüğe girdiğinde son tüketiciler fiyatlarda hafif bir artışa tanık olacaklardır ve hükümetler bu giderleri telafi etmek için, vergiden elde edilecek olan gelir kazancını kullanabilir. Ayrıca yeşil girişimler karbon vergilendirmesini piyasa odaklı bir aracın başarı mekanizması olarak kullanabilirler. Ortaya çıkacak en büyük potansiyel, teknoloji ve yenilik üretme noktasında olacaktır.